

Výsledky výzkumů VÚPSV v oblasti péče o děti předškolního věku

Kamila Svobodová, Jana Paloncyová

V souvislosti s často diskutovaným tématem sladování rodinných a pracovních povinností, zejména v rodinách s malými dětmi, se stále častěji hovoří o stávajících způsobech zajištění péče o malé děti, jejich rezervách a možnostech jejich zlepšení i rozšíření v podobě alternativních forem. Předkládaný příspěvek si klade za cíl popsat současný stav v oblasti péče o děti předškolního věku jako východisko pro další úvahy o možných změnách a reformách. V úvodní části se budeme nejprve věnovat preferencím rodičů malých dětí týkajícím se harmonizace práce a rodiny a opatření rodinné politiky. Následně se zaměříme na samotné způsoby zajištění nerodinné péče o děti prostřednictvím institucionálních forem, tj. jeslí a mateřských škol. V závěru příspěvku bude věnována pozornost dosavadním možnostem zajištění péče alternativními způsoby.

Prezentované informace vycházejí z nedávno realizovaných výzkumů v této oblasti, jejichž řešitelem byl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.:

1. Rodina, zaměstnání a vzdělání (RZV), 2006

- Sonda 3 – rodiny se školními dětmi - ženatí muži nebo vdané ženy ve věku 36 až 50 let s alespoň jedním dítětem ve věku 7 až 12 let, počet respondentů 500

- Sonda 5 – neúplné rodiny - osamělé matky s alespoň jedním dítětem ve věku 4 až 12 let, počet respondentů 500

2. Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitucionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji, 2008

- ze 46 kontaktovaných jeslí informace o 21 z nich

- v rámci každého okresu v ČR kontaktována každá druhá mateřská škola (2 497), informace o 650 z nich

Preference rodičů týkající se péče o předškolní děti

Z hlediska preferencí rodičů souvisejících s péčí o jejich děti se nejprve zaměříme na typy ideálních úvazků žen v závislosti na fázi rodinného cyklu, v níž se právě nacházejí, potažmo věku jejich dítěte/dětí. Plný úvazek žen je zcela jednoznačně preferován v počáteční fázi rodinného cyklu, tj. než se narodí děti, a dále pak po odchodu dospělých dětí z domova (tabulka 1). Po narození dítěte, zhruba do 3 let jeho věku, se většina dotazovaných mužů i žen přiklání k osobní celodenní péči matek o dítě a tudíž k přerušení jejich výdělečné činnosti a setrvání v domácnosti. V době, kdy dítě dosáhne předškolního věku, se více jak polovina respondentů z dotazovaných rodin přiklání k návratu žen na trh práce na částečný úvazek, setrvání v domácnosti preferuje zhruba čtvrtina a nejmenší podíl by byl pro zaměstnání na plný úvazek. Spolu s nástupem dítěte do základní školy a jeho rostoucím věkem by se pak ženy měly ve vyšší míře navracet na plný úvazek, nicméně i částečný úvazek se nemalému podílu dotazovaných rodičů stále jeví jako optimální řešení harmonizace práce a rodiny v této životní fázi.

Tab. 1: Typy ideálních pracovních úvazků ženy podle věku dítěte a podle typu rodiny (v %)

období podle stáří dítěte/děti	práce ženy podle typu úvazku a podle typu rodiny					
	na plný úvazek		na částečný úvazek		zůstat doma	
	rodina se školními dětmi	neúplná rodina	rodina se školními dětmi	neúplná rodina	rodina se školními dětmi	neúplná rodina
po uzavření sňatku, než se narodí děti	94,2	88,2	3,6	5,8	2,2	6,0
některé z dětí ve věku 1-2 roky	1,2	1,0	4,6	2,8	94,2	96,2
některé z dětí ve věku 2-3 roky	1,8	1,6	12,2	14,2	86,0	84,2
některé z dětí ve věku 3-6 let	11,8	15,0	57,6	59,6	30,6	25,4
nejmladší dítě začne chodit do školy	37,8	39,4	51,0	51,4	11,2	9,2
nejmladší dítě chodí do ZŠ	63,8	67,2	31,8	29,4	4,4	3,4
po odchodu dětí z domova	94,8	94,8	3,8	3,8	1,4	1,4

Zdroj: RZV - sonda 3 - rodiny se školními dětmi, sonda 5 - neúplné rodiny

K dalším důležitým nástrojům usnadňujícím zaměstnaným rodičům malých dětí sladit péči o děti a domácnost s pracovními závazky patří též adekvátní zabezpečení péče o děti. Jak se ukázalo z tabulky 1, v českém prostředí je preferována osobní celodenní péče matky o dítě do zhruba 3 let jeho věku, poté se značný podíl matek chce navrátit na pracovní trh a klíčovým se tak stává zabezpečení péče o děti pomocí institucionálních zařízení či pomocí jiné osoby. Nyní se proto zaměříme na srovnání preferovaných a reálných modelů zajištění péče o děti v závislosti na jejich věku dle výpovědí matek dětí školního věku.

Jak je patrné z tabulky číslo 2, jak v představách, tak v reálném chování dominuje ve způsobech zajištění péče o děti do 2 let téměř výhradně celodenní péče matek na rodičovské dovolené (podíl žen uvádějících, že o dítě pečovaly osobně, je nicméně ve všech případech o něco vyšší než podíl žen, které tuto péči preferují, což je zapříčiněno především preferencí zapojení otců do péče). V období od 2 do 3 let rovněž převažuje péče matky, ale ženy by uvítaly vyšší zapojení otce dítěte (zejména formou střídavé péče), ke kterému však v realitě dochází jen velmi zřídka. Ostatní formy zajištění péče o takto staré děti, tzn. vzájemné hlídání s jinými rodiči/přáteli, hlídání najatou osobou či placené hlídání doma, jesle, resp. mateřská školka (alespoň na část dne) a pomoc ze strany prarodičů či jiných příbuzných, jsou uváděny minimálně (kromě období 2-3 let věku dítěte, kdy se v realitě do péče začínají pozvolna zapojovat prarodiče). V období od 3 do 4 let věku se začínají vydělovat dvě hlavní skupiny, tj. jednak matky, které chtějí ještě zůstat s dítětem doma, a jednak matky, které se již chtějí navrátit do zaměstnání a využít služeb institucionálních zařízení péče o děti. U dětí ve věku nad 4 roky (než začnou chodit do školy) je dominující podíl matek, které jak v preferencích, tak v realitě umísťují své potomky do mateřských škol. Souhrnně pak lze říci, že ideální a reálné způsoby zajištění péče o malé děti se až na dílčí výjimky sobě velmi blíží.

Tab. 2: Způsoby zajištění péče o děti v závislosti na jejich věku – představy vs. realita, matky dětí školního věku (v %)

	6-11 měsíců		1-2 roky		2-3 roky		3-4 roky		více než 4 roky	
	představy	realita	představy	realita	představy	realita	představy	realita	představy	realita
já sama na RD/v domácnosti	93,1	94,0	87,6	90,7	71,2	79,4	36,2	40,7	17,1	15,3
partner na RD/v domácnosti	3,9	2,4	3,9	3,2	5,8	3,6	3,5	1,2	0,8	-
oba rodiče střídavě	1,5	0,8	6,2	2,0	9,3	2,8	5,8	2,0	3,5	2,4
prarodiče/jiní příbuzní	-	1,2	1,2	2,8	5,4	6,0	10,1	8,3	6,6	8,8
vzájemné hlídání s jinými rodiči	1,2	0,4	-	-	1,2	0,8	3,5	1,6	2,7	0,8
najatá osoba/placené hlídání	-	-	0,8	0,4	1,9	1,2	4,3	1,6	3,1	2,4
jesle/mateřská škola	0,4	1,2	0,4	0,8	5,1	6,0	36,6	44,7	66,3	70,3

Zdroj: RZV – sonda 3 - rodiny se školními dětmi

Rodiče dotazovaní v prezentovaném výzkumu měli dále vybrat z předložených opatření rodinné politiky, která mohou usnadňovat plnění jejich rodičovských povinností, případně napomáhat k lepšímu skloubení rodiny a zaměstnání, tři, která považují za nejdůležitější. Mezi jednoznačně nejpreferovanější možnosti patří dobře placená a přiměřeně dlouhá rodičovská dovolená a dobře placená mateřská dovolená. Jako další v pořadí se pak v preferencích dotazovaných rodičů umístila dostupnost mateřských škol s kvalitní péčí a dobrými cenami, pro matky samoživitelky jsou pak důležité též dostatečně vysoké přídavky na děti (tabulka 3).

Tab. 3: Pořadí nejdůležitějších opatření* rodinné politiky usnadňujících rodičovství, péči o děti a sladění profesního uplatnění s rodinnými povinnostmi, podle typu rodiny (v %)

	rodina se školními dětmi	neúplná rodina
dobře placená a přiměřeně dlouhá rodičovská dovolená	29,4	26,7
dobře placená mateřská dovolená	24,7	25,7
dostupnost mateřských škol s kvalitní péčí, dobré ceny	10,7	7,5
cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi	7,8	6,1
možnosti zkrácených úvazků a pružné pracovní doby	6,2	4,7
dostatečně vysoké přídavky na děti	5,6	8,1
dostupnost kvalitní péče pro děti do tří let, dobré ceny	4,2	4,5
snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi	2,4	3,3
kvalitní pracovně-právní ochrana rodičů v zaměstnání	1,8	1,0
ochrana matek/otců po návratu z mateř./rodičovské dovolené	1,6	4,3

Pozn.: * respondenti měli z daných opatření vybrat v pořadí tři nejdůležitější, v tabulce jsou uvedeny hodnoty v prvním pořadí

Zdroj: RZV – sonda 3 – rodiny se školními dětmi, sonda 5 – neúplné rodiny

Jesle

Od počátku devadesátých let minulého století, kdy v České republice existovala více než tisícovka jeslí s téměř 40 tisíci místy, se jejich počet po výrazném poklesu mezi lety 1990 a 1991 postupně dále snižoval až na současných 46 zařízení nabízejících 1 419 míst. Regionální rozložení jeslí je přitom značně nerovnoměrné, přičemž tato zařízení jsou koncentrována zvláště do větších měst, rodiny žijící v menších městech a vesnicích tak prakticky nemají příliš možností, jak jejich služeb využít. Naprostá většina obcí, které

nezřizují jesle, uvádí jako důvod nezáměr o ně nebo nedostatečný počet dětí daného věku v obci.

Do všech dotázaných jeslí v rámci analyzovaného výzkumu docházejí jak děti přijaté k celoměsíční docházce, tak děti docházející do jeslí nepravidelně, zpravidla na 5 dní v měsíci z důvodu zachování nároku rodiče na rodičovský příspěvek. Počet všech přijatých tedy často přesahuje celkovou kapacitu, neboť se děti v jeslích střídají. V nadpoloviční většině zařízení je počet dětí přijatých na maximálně 5 dní v měsíci vyšší než počet dětí využívajících službu „tradičních celoměsíčních jeslí“, což souvisí se systémem sociálních dávek favorizujícím rodiče, kteří se rozhodnou využívat služeb obecních jeslí pouze na omezenou dobu a péči o dítě po zbytek měsíce řešit jiným způsobem. Poptávka po klasické službě jeslí – po celodenní péči – je tedy ještě nižší než celodenní poptávka po jeslích.

Do jeslí mohou děti nastoupit zpravidla od 6 měsíců věku, nejčastěji je navštěvují děti dvou až tříleté. Všechna dotázaná zařízení umožňují dětem docházku i po dosažení 3 let věku za účelem plynulého přechodu do mateřské školy. V průměru jsou jesle otevřeny 10 hodin denně, od 6 hodin ráno do 16 hodin, přičemž otevírací doba rodičům vyhovuje. Děti obvykle tráví v jeslích 7 i více hodin, a to jak v případě dětí, které jsou do jeslí přijaté na více než 5 dní v měsíci, tak dětí docházejících na maximálně 5 dní v měsíci. Jesle, jakožto zdravotnická zařízení, nejsou, na rozdíl od mateřských škol, vázány školním rokem a po dobu školních letních prázdnin je tedy většina z nich v provozu.

Při přijímání dětí se většina dotazovaných zástupců jeslí řídí určitými kritérii, žádné limity neměly v době konání výzkumu stanoveny pouze 4 jesle. Největší šanci na kladné vyřízení žádosti mají děti, jejichž alespoň jeden z rodičů je výdělečně činný, a dále ty, které mají trvalé bydliště na území dané obce, resp. městské části. Tato skupina je v některých případech také zvýhodněna při platbě poplatků za služby jeslí. Délka docházky, na kterou se dítě hlásí, je kritériem v dalších 8 jeslích. Stejný počet jeslí upřednostňuje také děti z neúplných rodin. Sourozenci jsou při přijímání do jeslí zvýhodňováni v 6 zařízeních.

Za posledních 6 měsíců (do konání výzkumu) nemusely ani jedno dítě odmítnout pouze 3 z dotázaných jeslí, ostatní nevyšly vstříc především rodičům, kteří měli zájem o maximálně pětidenní docházku (17 jeslí celkem). V případě pravidelnější docházky na více než 5 dní v měsíci odmítlo zájemce 7 jeslí. Neuspokojení všech žádostí o krátkodobou docházku však může být oproti pravidelné docházce spíše dočasné, často totiž záleží na aktuální naplněnosti jeslí, jejichž kapacita je těmito dětmi mnohdy doplňována. Proces přijímání do jeslí je tedy poměrně flexibilní a odmítnutí dítěte z důvodu naplněnosti jeslí tak může být pouze krátkodobé, neboť do jeslí se mohou přihlašovat děti v průběhu celého roku, stejně tak se v průběhu roku mění naplněnost zařízení. Pracovníci jeslí nicméně převážně nepociťují ani přímo ve svých zařízeních, ani v lokalitách, kde působí, deficit míst v jeslích.

Výše poplatku za jesle se výrazně liší podle zřizovatele a pohybuje se ve velmi širokém rozmezí (od zhruba 2 000 Kč do 8 000 Kč měsíčně, v některých soukromých zařízeních však může být i výrazně vyšší). Poplatek za celodenní stravování se pohybuje průměrně okolo 28 Kč. Denní sazba za docházku dítěte na 5 dní v měsíci je přitom více než dvojnásobná ve srovnání s denní sazbou pro dítě navštěvující jesle po celý měsíc. Poplatek za jesle hrazený rodiči pokrývá zhruba 5 % - 19 % celkových měsíčních nákladů na celodenní pobyt dítěte v obecních jeslích, většinu zbývajících částek musí hradit zřizovatel, tj. obec. Proto je provoz jeslí pro obec podstatně finančně náročnější než chod mateřských škol, které získávají v průměru 2/3 objemu peněz na provoz ze státního (příp. krajského) rozpočtu. Stejně tak pro rodiče představují jesle finančně nákladnější službu ve srovnání s mateřskou školou. Jeselská zařízení by tedy za nejefektivnější způsob financování považovala krom plateb od rodičů a z rozpočtu obce také zdroje ze státního rozpočtu, které by pokrývaly v průměru polovinu všech nákladů.

Mateřské školy

Dostupnost péče v mateřských školách je výrazně diferencovaná podle toho, v jak velké obci své služby provozují. Malé obce o velikosti do 500 obyvatel se potýkají s nedostatkem dětí zapřičiňujícím převis nabídky nad poptávkou, nějakou žádost o přijetí odmítla pouze každá desátá mateřská škola, ve městech s více než 50 000 obyvateli je naopak kapacita mateřských škol nedostatečná, nějakou žádost o přijetí odmítlo 71 % mateřských škol.

Mnohé mateřské školy (87 %) mají pro přijímání dětí k docházce stanovena kritéria a nejčastěji posuzují kombinaci několika podmínek, které musejí děti splňovat. Naprosto dominuje nutnost splnit podmínky věku dítěte (93 %), trvalého bydliště na území obce nebo městské části (84 %) a to, že jsou oba rodiče zaměstnaní (78 %). Přibližně dvě třetiny mateřských škol pak zohledňují docházku sourozence do zařízení a délku docházky.

Kritérium věku dítěte je důležité vzhledem k upřednostňování dětí v posledním roce před zahájením školní docházky. Význam má i vzhledem k tomu, že mateřské školy jsou zpravidla určeny pro děti až od 3 let, ale často řeší požadavky na přijetí mladších dětí, což je důsledkem prudkého úbytku jeslí a růstu jejich ceny od začátku 90. let. Více než dvě třetiny mateřských škol tak přijímají též děti, kterým na začátku září ještě nebudou 3 roky. Výrazně častěji se jedná o vesnické školky, často jednotřídky, které těmito dětmi doplňují kapacitu zařízení. Každá třetí mateřská škola tak děti mladší 3 let vůbec nepřijímá, v dalších dvou třetinách je sice oficiálně přijímají, avšak často (ve 40 % případů) mohou tyto děti reálně nastoupit až v okamžiku, kdy dosáhnou 3 let. Z tohoto důvodu tak mohou být údaje o dvouletých dětech navštěvujících mateřské školy v oficiálních statistikách nadhodnocené, neboť část těchto dětí je sice ke konci září (tj. k datu, k němuž jsou oficiální statistiky publikovány) do mateřské školy přijatá, reálně však do ní docházet ještě nemůže nebo nechce a v podstatě je jim tam tímto způsobem pouze „drženo místo“.

Ve větších městech je zároveň značně omezená dostupnost mateřských škol pro ty děti, jejichž rodiče pobírají rodičovský příspěvek a chtějí z důvodu zachování nároku na tuto dávku umístit dítě pouze na dobu povolenou zákonem o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. Docházka dítěte na 5 dní v měsíci je z hlediska předškolních vzdělávacích zařízení nejméně preferovaným způsobem využívání služeb institucionální péče. Tyto děti vůbec nepřijímá v průměru čtvrtina mateřských škol, přičemž ve velkých městech je tento podíl téměř dvojnásobný. V možnosti docházet pouze na 5 dní v měsíci spatřují zástupci mateřských škol spíše negativa jak pro dítě a jeho adaptaci (zpochybňována bývá zejména možnost dětí zvyknout si za tak krátkou dobu na nové prostředí a kolektiv, což může negativně působit na jejich psychiku), tak pro mateřskou školu, organizaci jejího denního programu a zajišťování finančních prostředků pro provoz zařízení. Tato možnost je sledována jako dobrá pouze pro rodiče.

Rovněž čtyřhodinová denní docházka není z hlediska provozovatelů příliš vítaným opatřením. Děti na takto zkrácenou docházku nepřijímá desetina mateřských škol, ve velkých městech, kde mají dostatek zájemců o celodenní docházku, tyto děti nepřijímá téměř třetina zařízení. Hlavním důvodem jsou problémy v oblasti financování, pro celou polovinu dotázaných mateřských škol představovala možnost umístit dítě na 4 hodiny v tomto směru závažný problém. Zároveň jsou však v tomto opatření spatřována také konkrétní pozitiva, především v podobě pozvolné a plynulé adaptace dětí na nové prostředí a kolektiv ostatních dětí, nový režim a odloučení od matky. Některé mateřské školy rovněž těmito dětmi doplňují volnou kapacitu a zajišťují tak pro chod zařízení chybějící finance.

Vzhledem ke specifikám, která péče o děti do 3 let vyžaduje, a jejímu obtížnějšímu skloubení s rámcovým vzdělávacím programem, podle kterého je realizován program v mateřských školách, setkáváme se ze strany mateřských škol s výrazným nesouhlasem s možností, aby se snížila věková hranice pro přijímání dětí do mateřských škol ze 3 na 2 roky. Polovina dotázaných s tímto rozhodně nesouhlasí, třetina pak spíše nesouhlasí. Odmítavé postoje byly nejčastěji zdůvodňovány nedostatečnou samostatností dvouletých dětí, jejich fyzickou a psychickou nevyzrálostí, jiným režimem dne, jinými

stravovacími návyky, větší potřebou individuálního přístupu (např. přebalování, pomoc při oblékání apod.)

Časová dostupnost mateřské školy je určena jejími otevíracími hodinami. Naprostá většina (95 %) dotázaných mateřských škol má celodenní provoz, tj. poskytuje dětem vzdělávání déle než 6,5 hodiny denně, nejdéle však 12 hodin denně. V polodenním režimu fungují 4 % zařízení (maximálně 6,5 hodin denně) a jen 1 % jsou školy internátní. Většina mateřských škol (82 %) otevírá ráno před 6,30 a po 17 h je stále otevřeno pouze 1,5 % zařízení. Po dobu letních prázdnin je provoz úplně přerušen ve 30 % mateřských škol, výrazně častěji se jedná o malé, obvykle jednotřídní školy, s počtem žáků do 25, nacházející se v obcích o velikosti do 1 000 obyvatel. Pokud je mateřská škola po nějakou dobu v létě otevřena, jedná se nejčastěji o dobu 2 až 4 týdnů.

Tab. 4: Otevírací hodiny v mateřských školách

ráno otevřeno od:	podíl školek, které jsou v danou hodinu již otevřené, v %	odpoledne otevřeno do:	podíl školek, které jsou v danou hodinu ještě otevřené, v %
6 h 00 min	19,9	15 h 00 min	94,8
6 h 15 min	32,5	15 h 30 min	78,2
6 h 30 min	81,6	16 h 00 min	32,0
6 h 45 min	87,7	16 h 30 min	8,5
7 h 00 min	99,0	17 h 00 min	1,5

Zdroj: Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí...

Platba rodičů za služby v mateřských školách se skládá ze dvou základních částí – úplaty za docházku dítěte do mateřské školy a platby za stravné. Výběr školného i jeho výše se liší, a to opět zejména v závislosti na velikostní skupině obce. V nejmenších obcích do 500 obyvatel totiž v každé čtvrté mateřské škole rodiče za docházku dětí neplatí, zatímco v obcích nad 2 000 obyvatel téměř všechny mateřské školy úplatu vybírají a její výše se průměrně pohybuje v rozmezí 260-420 Kč. Oproti tomu v obcích do 2 000 obyvatel měsíční úplata zpravidla nepřesahuje 200 Kč. Výše stravného se v dotazovaných mateřských školách pohybuje průměrně okolo 26,5 Kč za den.

Tab. 5: Měsíční úplata za MŠ v závislosti na velikosti obce

poplatek	velikost obce						celkem
	do 500	500-999	1000-1999	2000-9999	10000-49999	nad 50000	
ano	73,1	86,3	85,4	94,6	94,4	93,2	87,5
ne	26,9	13,7	14,6	5,4	5,6	6,8	12,5
průměrná výše úplaty (v Kč)	174,2	193,4	189,6	266,6	319,2	419,6	257,5

Zdroj: Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí...

Alternativní péče o nejmenší děti

V současné době existují podle živnostenského zákona v zásadě dvě právní možnosti, jak v péči o nejmenší děti podnikat. První se odvíjí na základě tzv. vázané živnosti „péče o dítě do tří let věku v denním režimu“, druhá je právně zakotvena jako provozování volné živnosti „poskytování služeb pro rodinu a domácnost“. Z hlediska získání živnostenského listu je první varianta náročnější a složitější, protože se na ni vztahují poměrně přísné předpisy týkající se vzdělání pečující osoby a hygieny. Pouze tato vázaná živnost však umožňuje soukromě pravidelnou každodenní péči o děti mladší 3 let legálně provozovat. Druhá možnost spočívající v provozování volné živnosti by měla sloužit k legalizaci péče o děti mladší 3 let pouze výjimečně. Živnost je primárně zaměřena na péči o domácnost a využívají ji především osoby a agentury poskytující úklidové služby pro domácnosti. Péče o děti do 3 let by neměla být pod touto koncesí pravidelně provozována. Agentur a jednotlivců, kteří podnikají na základě vázané

živnosti, je v celé ČR velmi omezené množství. Nejvíce se přitom vyskytují v Praze a Středočeském kraji, kde zřejmě působí zhruba tři čtvrtiny takových osob/agentur.

Bez ohledu na právní formu jsou v praxi soukromým sektorem v současnosti provozovány tři hlavní typy služeb v oblasti kolektivní péče o nejmenší děti, a to miniškoličky, mikrojesle a hlídací dětská centra. V porovnání s jeslemi zřizovanými obcemi usilují tato zařízení o vyšší kvalitu, individuálnější přístup ke klientům a jejich kapacita je ve srovnání s klasickými jeslemi výrazně menší, často činí okolo deseti až patnácti dětí. Přesto je zájem o tuto formu péče ze strany rodičů poměrně malý, a může se proto uplatnit zejména v Praze, ale i tam v době výzkumu (duben 2008) dle poskytovatelů těchto služeb nabídka lehce převyšovala poptávku. V poslední době jsou poměrně často, a to především v Praze, zřizována hlídací dětská centra při Domech dětí a mládeže. Jejich služby jsou však využívány spíše nepravidelně podle aktuálních potřeb rodičů, do miniškolek a mikrojeslí dochází děti spíše pravidelně.

Rodiče nejmenších dětí, kteří jsou ochotni zaplatit vyšší ceny za péči o vlastní děti v soukromém sektoru, dávají většinou přednost individualizované službě před kolektivním zařízením. Nejčastěji tak volí individuální chůvy, které pečují o dítě/děti přímo v jejich domácím prostředí. Výjimečně může chůva pečovat o dítě ve vlastní domácnosti, ale tato forma je méně častá a prakticky se nevyskytuje v případě, že chůva pracuje prostřednictvím agentury. Individuální péče poskytovaná chůvou je velmi flexibilní a přizpůsobitelná aktuálním potřebám a požadavkům konkrétního dítěte a jeho rodičů. V době výzkumu však podle vyjádření informátorů ve sledovaných regionech převyšovala nabídka poptávku, tj. klientů, kteří by byli ochotni za tyto služby pravidelně platit, bylo méně než inzerovaných nabídek žen, které chtěly tyto služby (často v šedé zóně ekonomiky) poskytovat. Zájem o tyto služby je značně limitován poměrně vysokými cenami, které si při jejich pravidelném využívání například osm až deset hodin denně v pracovních dnech mohou dovolit platit jen rodiny s nadprůměrnými příjmy. I to je zřejmě důvodem, proč se v této praxi mohutně rozvíjí černý trh, který pomáhá ceny snížit. Agentury poskytující služby chůvy si zpravidla účtují zhruba 130-150 Kč za hodinu, zatímco chůva na černém trhu požaduje zhruba 60-100 Kč. Významným faktorem je i stále relativně silná rezervovanost rodičů k novému typu služby a nedůvěra svěřit malé dítě do individuální péče neznámé osobě, a to zejména v mimopražských regionech. Výrazně tak převládá snaha najít chůvu neformální cestou, nejlépe z okruhu vlastních známých nebo prostřednictvím osobního doporučení od blízké osoby.

Třetí možnost podnikání v péči o nejmenší děti spočívá ve zprostředkování kontaktu mezi klientem a chůvou a podpoře dojednání jejich smluvního vztahu. Tuto službu zajišťují agentury či jednotlivci, kteří v pravém slova smyslu o děti nepečují, ale pouze jsou schopni vybrat pro rodinu vhodnou osobu, která tuto službu nabízí. Velké a profesionální agentury jsou určitou garancí kvality chůvy, za kterou přebírají zodpovědnost.

Jak již bylo uvedeno, žádná ze soukromých služeb nerodinné péče o nejmenší děti není nijak masově využívána. Většina rodičů zatím preferuje zajištění hlídání dítěte v případě potřeby rodinným členem (nejčastěji babička) nebo jinou známou osobou. Nejvíce jsou soukromé služby péče o nejmenší děti rozvinuty v Praze, kde se vedle jednotlivců nachází i agentury, které tyto služby poskytují. V tom Praha kontrastuje se zbytkem republiky, kde je poptávka po tomto typu služeb vzhledem k jejich ceně stále poměrně nízká a v naprosté většině rodin pečuje o dítě do 3 let věku v domácím prostředí matka. K tomu dále přispívá i situace na trhu práce a relativně nízká hladina příjmů žen vzhledem k cenám za pravidelnou péči chůvy. Soukromí poskytovatelé služeb péče o děti tak mají malé možnosti získat důvěryhodný status v prostředí malého města bez osobních známostí.

Při stanovení kontextuálních limitů omezujících rozvoj soukromé péče o děti byly uváděny především dva zásadní problémy. Prvním byly velmi striktní požadavky na osoby a provozovny péče o děti do 3 let věku v denním režimu, které jsou nepochybně jedním z důvodů, proč je v ČR těchto vázaných živností registrováno velmi malé množství. Striktní a příliš úzce vymezené jsou především požadavky na zdravotnické vzdělání osob podnikajících v této oblasti a dále hygienické normy na provozovny těchto

služeb. Další nevýhodou je vysoké daňové zatížení velkých agentur, které jsou plátcí DPH, jež činí 19 %.

Literatura:

Höhne, S., Kuchařová, V., Svobodová, K., Šťastná, A., Žáčková, L. 2010. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV.

Kuchařová, V. a kol 2009. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV.